

Οι ελληνικές λέξεις ως μέσο διεθνοποίησης εννοιών

Eka Tchkoïdze

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κατά τη μεσαιωνική περίοδο καμία άλλη γλώσσα δεν επηρέασε τη γεωργιανή γλώσσα όσο η ελληνική. Αυτό άλλωστε ήταν αναμενόμενο. Με τη μεταστροφή στο χριστιανισμό (περίπου το 337) και την αποδοχή του δυοφυσικού δόγματος της Δ΄ Εκκλησιαστικής Συνόδου της Χαλκηδόνος το 451, η Γεωργία έγινε ένα από τα πλέον σταθερά μέλη του βυζαντινού κόσμου. Με τη θρησκευτική αλλαγή που καθόρισε και τον πολιτικό προσανατολισμό της χώρας, έγινε πλέον σαφής η ανάγκη της τυποποίησης της γεωργιανής γλώσσας, καθώς είχαν προκύψει πολλές έννοιες που έπρεπε να αποδοθούν με ή χωρίς μετάφραση των ελληνικών λέξεων. Σε αυτό το πλαίσιο έχει ενδιαφέρον να ερευνηθεί κανείς το πώς έγινε η διεθνοποίηση μερικών εννοιών μέσω της ελληνικής γλώσσας στην ίδια την αυτοκρατορία.

Το κείμενο που θα εξεταστεί στην παρούσα ανακοίνωση έχει συγγραφεί το 1042-144 από τον λόγιο Γεωργιανό μοναχό Γεώργιο Αγιορείτη και τιτλοφορείται «Βίος και Πολιτεία των οσίων πατέρων ημών Ιωάννου και του Ευθυμίου». Ο Βίος αυτός αναφέρεται λεπτομερώς στην εγκατάσταση των πρώτων Γεωργιανών πατέρων στο Άγιον όρος τη δεκαετία του 960, την ίδρυση της Μονής Ιβήρων (980/983) και την ιστορία της μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1040. Δεδομένου ότι το κείμενο δημιουργήθηκε στο ελληνόγλωσσο περιβάλλον είναι λογική η ευρεία χρήση των ελληνικών λέξεων. Οι λέξεις αυτές ανήκουν σε διάφορες κατηγορίες, όπως: τίτλοι (οικονόμος, επιστάτης, επιτηρητής, διάκονος), αντικείμενα (κανδήλι), μοναστικοί όροι (μοναστήρι, λαύρα, μονάζων, εκκλησία, τράπεζα, ευλογία) και διάφορα άλλα (αποθήκη, εξορία). Αποδίδονται ενίοτε ακριβώς ως έχει στα ελληνικά, ή προσαρμόζονται στα γλωσσολογικά δεδομένα της γεωργιανής γλώσσας. Η έρευνα αυτών των λέξεων θα μας επιτρέψει να κατανοήσουμε καλύτερα τις φάσεις της διεθνοποίησης ορισμένων ελληνικών λέξεων.

Greek words as a means of internationalization of notions

Eka Tchkoïdze

ABSTRACT

The Georgian language was influenced mostly by the Greek during the medieval period. It was absolutely natural. After the conversion to Christianity (ca. 337) and reception of the Chalkedonic dogma (4th Ecumenical Synod in 451) Georgia became one of the most faithful members of the byzantine spiritual cosmos. In the following centuries many ecclesiastical terms and notions appeared which were accepted by the Georgian language with or without exact translation of Greek words.

The main source which will be investigated in the present paper bears the title "Life of our Holy fathers John and Euthymius". It was written by a scholar monk George the Athonite between the years 1042-1044 in the Iveron Monastery. We chose this text because it was created in a Greek-speaking environment. The author uses many Greek words and terms with or without translation. All these words will be presented in order to investigate how they contributed to the internationalization of certain notions.

0 Εισαγωγή

Από το δεύτερο μισό του 4^{ου} αι., λίγες μόλις δεκαετίες μετά τη μεταστροφή της Γεωργίας στον χριστιανισμό, άρχισε η μετακίνηση των Γεωργιανών ασκητών από τη Γεωργία στις ερήμους της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης και της Συρίας και λίγο αργότερα άρχισαν να ιδρύουν και δικά τους μοναστήρια. Λίγους αιώνες αργότερα, καθώς στις ανατολικές επαρχίες της βυζαντινής αυτοκρατορίας αυξήθηκαν οι αραβικές εισβολές, τα μοναστικά κέντρα άρχισαν να μετακινούνται πιο δυτικά, σε μέρη πιο ασφαλή από εκείνα της Παλαιστίνης και της Συρίας. Την ίδια τάση ακολουθούν και οι Γεωργιανοί και ιδρύουν δικά τους μοναστήρια στον Όλυμπο της Βιθυνίας, στην Κωνσταντινούπολη, στην Κύπρο, στο Άγιον Όρος και στο χωριό Petritsoni (σήμερα Bachkono στη Βουλγαρία). Κανένα, ωστόσο, δεν έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των γραμμάτων και του πολιτισμού γενικότερα όσο η Μονή Ιβήρων. Εκεί όχι μόνο μεταφράστηκαν και αντιγράφηκαν όλα τα σημαντικά έργα της εποχής αλλά συγγράφηκαν αρκετοί πρωτότυποι Βίοι στα γεωργιανά, μερικοί των οποίων σώζονται μόνο σε ιβηρικούς κώδικες.

Ένα τέτοιο κείμενο είναι ο «Βίος του μακαρίου πατρός ημών Ιωάννου και του Ευθυμίου και η μαρτυρία της άξιας πολιτείας τους που περιγράφηκαν από τον ταπεινό Γεώργιο Ιερομόναχο» (στα γεωργιανά „ცხოვრება ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოვანესი და ევთიმესი და უწყება ღირსისა მის მოქალაქეობისა მათისა, აღწერილი გლახავისა გეორგის მიერ ხუცესმონაზონისა“), το οποίο, όπως έχουμε ήδη αναφέρει στην περίληψη, θα εξεταστεί στην παρούσα ανακοίνωση. Δύο είναι οι βασικοί στόχοι μας: 1. να εξετάσουμε την ιδιαιτερότητα των ελληνικών λέξεων που χρησιμοποιούνται στο κείμενο, 2. να αναδείξουμε από αυτές τις λέξεις ποιες χρησίμευσαν ως μέσο διεθνοποίησης εννοιών.

1 «Βίος του Ιωάννου και του Ευθυμίου»

Το κείμενο διαιρείται σε τρία μέρη: 1) η ίδρυση της Μονής Ιβήρων, 2) τα παιδικά χρόνια του Ευθυμίου, η ανατροφή και η δραστηριότητά του και 3) η ιστορία της Ιβήρων μετά τον θάνατο του Ευθυμίου μέχρι την ηγουμενία του Γεωργίου (1028-1044).

Ο συγγραφέας δεν είναι αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων, όμως βασίζεται στις γραπτές και προφορικές μαρτυρίες, την αξιοπιστία των οποίων την εξετάζει προσεκτικά και τις παρουσιάζει στο εισαγωγικό μέρος [το κείμενο, 3, σ. 40]. Ο Βίος σε πολλά σημεία ξεφεύγει από το αγιολογικό

πρότυπο και προσεγγίζει περισσότερο το πρότυπο των χρονικών. Τα γεγονότα περιγράφονται με απλό τρόπο [6, σ. 29]. Πρέπει να αναφερθεί, επίσης, ότι ο Βίος αυτός είναι η μόνη πηγή όχι μόνο για την ίδρυση της Μονής Ιβήρων αλλά και για το πρώτο τυπικό της, καθώς ο συγγραφέας αναφέρεται εκτενώς στον εσωτερικό κανονισμό που είχαν καθιερώσει ο πατέρας-γιός Ιωάννης και Ευθύμιος, οι πρώτοι δύο ηγούμενοι της Μονής στα χρόνια 981/83-1005 και 1005-1028 αντίστοιχα [3, σσ. 69-86].

Ο Βίος αυτός θεωρείται ένα από τα καλύτερα δείγματα της μεσαιωνικής γεωργιανής γραμματολογίας. Χρησιμεύει ως σημαντική ιστορική πηγή όχι μόνο για τη γεωργιανή πραγματικότητα αλλά και για τη βυζαντινή, καθώς αναφέρεται εκτενώς σε διάφορα γεγονότα που έλαβαν χώρα την εποχή αυτή (π.χ. η επανάσταση του Βάρδα του Σκληρού 976-979, οι διπλωματικές ανταλλαγές Βυζαντίου-Γεωργίας, κ. ο. κ.).

2 Η Μονή Ιβήρων

Η Μονή Ιβήρων ιδρύθηκε από τον Γεωργιανό αριστοκράτη Ιωάννη Varazvache, και το στενό συγγενή του, τον πρώην στρατηγό Τορνίκη, ή Τορνίκιο στις Βυζαντινές πηγές (Ιωάννης έγινε το μοναχικό του όνομα) το 981/83 και σε λίγα χρόνια μετετράπη σε ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα του Γεωργιανού πολιτισμού [6, σ. 11]. Η πολιτική ηγεσία της Γεωργίας είχε συνειδητοποιήσει τη σημασία και την ισχύ της Ιβήρων από τα ήδη πρώτα χρόνια της ίδρυσής της. Από τον Δαυίδ Γ΄ Κουροπαλάτη (966-101) μέχρι και τον προτελευταίο βασιλέα Ηρακλή/ Erekli Β΄ (1744-1798) όλοι σχεδόν της έχουν χαρίσει πλούσιες δωρεές. Το μοναστήρι κατά καιρούς έλκυε εξέχουσες πολιτικές προσωπικότητες. Πολλοί αριστοκράτες, μέλη γεωργιανής βασιλικής οικογένειας και στρατηγοί μόνασαν εκεί.

Εκτός από την οικονομική ισχύ η Μονή Ιβήρων ξεχώρισε εξ αρχής με την περίφημη βιβλιοθήκη της, η οποία πρέπει να εμφανίστηκε σχεδόν αμέσως μετά την ίδρυση της Μονής. Ο ιδρυτής της, ο πρώην στρατηγός Τορνίκη είχε αναλάβει τον εφοδιασμό της βιβλιοθήκης η οποία διαμορφώθηκε σύμφωνα με τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα. Η αφοσίωση στην πνευματική εργασία ήταν ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της Μονής Ιβήρων. Πρέπει να τονίσουμε πως η κατοχή των scriptoria, η βιβλιοθήκης ή χώρου αντιγραφής χειρογράφων ήταν προνόμιο των πλούσιων μοναστηριών. Κατά την μεσαιωνική περίοδο «όταν ένα μοναστήρι αποκτούσε έγχειες περιουσίες μόνο τότε μπορούσαν οι μοναχοί να εγκαταλείψουν τις βαριές εργασίες και να αφοσιωθούν στην πνευματική εργασία, όπως ήταν το γράψιμο στο scriptorium [5, σ. 183].

Η ίδρυση της Μονής Ιβήρων συνέβαλε σε πολλά σημεία στην αναμόρφωση της Εκκλησίας της

Γεωργίας, η οποία αρχικά ακολουθούσε τη λειτουργική παράδοση της Εκκλησίας της Ιερουσαλήμ. Μέχρι το 10ο αι. η Γεωργιανή Εκκλησία χρησιμοποιούσε τη λειτουργία του Αποστόλου Ιακώβου. Πριν την ίδρυση της Μονής Ιβήρων το κέντρο του γεωργιανού πολιτισμού ήταν η Παλαιστίνη. Η λειτουργική παράδοση της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης αρχίζει να καθιερώνεται στη Γεωργιανή Εκκλησία από το 10ο-11ο αι., μόλις δηλαδή ιδρύθηκε το Ιβηρικό μοναστήρι. Αυτή την περίοδο λοιπόν η Εκκλησία της Γεωργίας περνάει από την εκκλησιαστική επιρροή της Εκκλησίας της Ιερουσαλήμ σ' εκείνη της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης. Αυτή η αλλαγή είχε τους λόγους της.

Το Βυζάντιο ως κέντρο του χριστιανισμού και του πολιτισμού γενικότερα πάντα είλκυε τους Γεωργιανούς λόγιους, οι οποίοι συνειδητοποίησαν εξ αρχής την αναγκαιότητα να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν το βυζαντινό πολιτισμό συνδυάζοντάς τον με την τοπική παράδοση. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος έπρεπε να συμμετέχουν σ' όλες τις πνευματικές κινήσεις της Αυτοκρατορίας. Έτσι προέκυψε η ανάγκη να ιδρύουν δικά τους μοναστικά κέντρα στην αυτοκρατορία, για να μπορούν να παρακολουθούν από κοντά όλες τις εξελίξεις, κυρίως, στον πνευματικό και πολιτιστικό τομέα. Σε διάφορα μέρη λοιπόν του Βυζαντίου τον 9ο-10ο αι. εμφανίζονται τα Γεωργιανά μοναστήρια. Ανάμεσα σ' αυτά, όπως προαναφέρθηκε, ξεχωρίζει το Ιβηρικό μοναστήρι στο Άγιον Όρος. Ο ηγούμενος της εν λόγω Μονής μαζί με τον ηγούμενο της Μονής του Σταυρού στην Ιερουσαλήμ έπρεπε να έχουν υπό έλεγχο όλα τα Γεωργιανά μοναστήρια εκτός Γεωργίας [9, σ. 166].

Η Ιβήρων ήταν το πρώτο ξένο μοναστήρι που εμφανίστηκε σε αυτό το μέρος μόλις 20 χρόνια αργότερα μετά την ίδρυση της Μεγίστης Λαύρας. Τα προβλήματα στις σχέσεις ανάμεσα στη γεωργιανή αδελφότητα της Μονής και τους Έλληνες μοναχούς του Αγίου Όρους εμφανίστηκαν αμέσως μετά το θάνατο του 2^{ου} ηγουμένου της, του Ευθυμίου (1028)¹. Οι Γεωργιανοί μοναχοί είχαν συνειδητοποιήσει εξ αρχής τη δύσκολη θέση τους. Για αυτό προσπαθούσαν διαρκώς να ενισχύσουν τα δικαιώματά τους με κάθε νόμιμο τρόπο. Έτσι, συνέγραψαν ένα ειδικό κείμενο όπου περιέγραψαν με κάθε λεπτομέρεια την κατάσταση της Μονής μετά τον θάνατο του Ευθυμίου. Ο Γεώργιος, ο συγγραφέας του «Βίου», προσέθεσε χωρίς καμία τροποποίηση αυτό το κείμενο στο έργο, το οποίο αποτελεί το τρίτο μέρος του «Βίου του Ιωάννου και του Ευθυμίου» [βλ. το κείμενο, 3, σσ. 94-100], όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο.

---

¹ Δεν θα δώσουμε έμφαση στους λόγους που προκάλεσαν την έντονη διαφορά ανάμεσα στους Γεωργιανούς και τους Έλληνες του Αγίου Όρους αυτή την εποχή, καθώς δεν σχετίζεται με το αντικείμενο της μελέτης μας.

3 Βυζαντινοί κοσμικοί και εκκλησιαστικοί τίτλοι

Ο μεγαλύτερος αριθμός των ελληνικών λέξεων που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας του Βίου ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Πρόκειται λοιπόν για διάφορους κοσμικούς αλλά κυρίως εκκλησιαστικούς τίτλους. Δύο είναι συνολικά οι κοσμικοί τίτλοι που αναφέρονται: σεβαστοφόρος [κείμενο, 3, σ. 45] και παρακοιμώμενος [κείμενο, 3, σ. 46]. Ο πρώτος έχει προσαρμοστεί στα γεωργιανά γλωσσολογικά δεδομένα· χρησιμοποιείται χωρίς την ελληνική κατάληξη –ος με τη γεωργιανή κατάληξη –ι της ονομαστικής πτώσης: სეβαστοφοροσ. Ενώ ο άλλος τίτλος έχει διατηρήσει το ελληνικό –ος αλλά έχει αλλοιωθεί το θέμα της λέξης. Την πρώτη φορά αναφέρεται ως παρκοιμωμενος (παρακοίμενος) και τη δεύτερη ως παρκοιμωμος (παρακοίματος). Φαίνεται ο συγγραφέας είχε διαφορετικές πηγές για το συγκεκριμένο χωρίο.

Στους εκκλησιαστικούς τίτλους, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, έχουμε μεγάλη γκάμα: οικονόμος [3, σ. 56, 70, 71], επίτροπος [3, σ. 58], καθολικός [3, σ. 66, 67], επιτηρητής [3, σ. 70, 71, 72], επιστάτης [3, σ. 83], πρώτος [3, σ. 81], κανανάρχης [3, σ. 80].

Ο τίτλος «οικονόμος» παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς χρησιμοποιείται και ως παρ-οικονόμος που είναι άλλος τίτλος. Επίσης, αναφέρεται και μια άλλη λέξη που χρησιμοποιεί τη λέξη «παρ-οικονόμος» ως θέμα. Ο οικονόμος αποτελούσε ένα από τους ανώτερους μοναστικούς τίτλους. Ήταν υπεύθυνος για τη διαχείριση και διατήρηση της μοναστικής περιουσίας [7, 9 (1966), σ. 679· βλ. επίσης, 2, σ. 69· 6, σ. 169]. Ο οικονόμος θα μπορούσε να είναι και μοναχός αλλά και κοσμικός [10, σ. 247]. Από το κείμενό μας δεν υπάρχει άμεση αναφορά για το θέμα αυτό. Ο συγγραφέας ωστόσο αφήνει να εννοηθεί ότι ο οικονόμος της Μονής Ιβήρων ήταν μοναχός.

«Παρ-οικονόμος» είναι ο δεύτερος διοικητής της μονής [6, σ. 172], ο άνθρωπος που βοηθάει τον οικονόμο [2, σ. 69]. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι είναι ο αναπληρωτής οικονόμος. Όπως αναδεικνύεται από τα έγγραφα της Μονής Ιβήρων αυτής της εποχής, σαν τίτλος είναι γνωστός [2, σ. 69]. Από τον τίτλο αυτό προέκυψε ένα άλλο ουσιαστικό: παρκοιμωμοσμοσ sarakonomos [3, σ. 84], δηλαδή οι υποθέσεις που πρέπει να διευθετηθούν από τον παρ-οικονόμο, ή οι εργασίες που ανατίθενται στον παρ-οικονόμο. Είναι η μοναδική περίπτωση χρήσης αυτής της συγκεκριμένης λέξης και φαίνεται να είναι η επινόηση του συγγραφέα. Η λέξη «οικονόμος», λοιπόν, όχι μόνο υιοθετήθηκε και χρησίμευσε ως μέσο διεθνοποίησης της συγκεκριμένης έννοιας αλλά αφομοιώθηκε από τα γεωργιανά και χρησιμοποιήθηκε ως θέμα για την παραγωγή άλλων λέξεων.

Αξίζει να σταθούμε και στο θέμα του τίτλου «καθολικός». Έτσι λέγεται προκαθήμενος της Γεωργιανής Εκκλησίας. Στο υπό εξέταση κείμενο όμως με αυτό τον τίτλο αναφέρεται ο αρχιεπίσκοπος της Θεσσαλονίκης [3, σσ. 66-67]. Ο όρος που είναι το σύνθετο επίθετο, σημαίνει τον καθόλου εξουσιοδοτημένο επίσκοπο. Ο τίτλος αυτός δόθηκε από τον 4^ο αι. από το Πατριαρχείο της Αντιοχείας στους προκαθήμενους τριών Εκκλησιών: 1. της Σελευκείας-Κτησιφώντος (Περσία), της Αρμενίας και της Γεωργίας [7, 7 (1965), σ. 169]². Να σημειωθεί πως ο υπό εξέταση Βίος είναι το μόνο κείμενο που χρησιμοποιεί αυτόν τον τίτλο σε σχέση του αρχιεπισκόπου της Θεσσαλονίκης. Ο συγγραφέας αναφέροντάς τον ως «καθολικό» θέλει να τονίσει πως είχε κάποια επιπρόσθετα δικαιώματα και η θέση του ενδεχομένως να ήταν προνομιακή σε σχέση με άλλες έδρες που υποτάσσονταν στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως.

Ο τίτλος კანარქი (kananarkhi) αναφέρεται εκτενώς στα γεωργιανά αθωνικά κείμενα. Προέρχεται από το ελληνικό «κανονάρχης» που είναι η δημοτική εκδοχή της λέξης «κανονάρχος» και σημαίνει «βοηθός ψάλτη, κάποιος που του τα υπαγορεύει» [4, 4 (1955), σ. 3613].

Η λέξη ευλογία (ευλογία) απαντά δύο φορές [3, σ. 56, 86] ως δωρεά του ηγούμενου στους μοναχούς [6, σ. 173]. Η «ευλογία» σε άλλα γεωργιανά κείμενα σημαίνει «ο ευλογημένος άρτος» [βλ. ενδεικτικά 11, σ. 64, 116, 131, 223· 4 (1955), σ. 3071, λήμμα ευλογία, σημασία 9· 8, σ. 391, λήμμα ευλογία, σημασία 3].

4 Διάφοροι άλλοι όροι

Ο όρος «χρυσόβουλλο» έχει ενδιαφέρον γιατί μεταφράζεται επακριβώς (χρυσό= χρυσό, βούλλα= βούλλα) και έτσι καθιερώνεται στα γεωργιανά. Συνεπώς, μπορεί να μην αφομοιώθηκε ως έχει στα ελληνικά αλλά χωρίς αμφιβολία ανήκει στην κατηγορία των λέξεων που χρησιμεύουν για διεθνοποίηση των εννοιών. Στον εξεταζόμενο Βίο χρησιμοποιείται τρεις φορές [3, σ. 49, 52, 94] και σημαίνει ακριβώς ό,τι στα ελληνικά (το αυτοκρατορικό διάταγμα σφραγισμένο με τη χρυσή σφραγίδα (βούλλα) του βυζαντινού αυτοκράτορα [4, 9 (1958), σ. 7921· 8, σ. 1969].

Η πιο δημοφιλής ελληνική λέξη που απαντά με διάφορες παραλλαγές είναι: «τράπεζα» με την έννοια του «χώρου στον οποίο προσφέρονται γεύματα στους πιστούς και γευματίζουν οι

² Η μελέτη αυτού του όρου, της ιστορίας του και των δικαιωμάτων που είχαν οι καθολικοί των τριών ανωτέρω Εκκλησιών έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον αλλά εφόσον δεν σχετίζεται με το θέμα της ενασχόλησής μας περιοριζόμαστε σε επιγραμματική και μόνο αναφορά.

μοναχοί» [8, σ. 1786, λήμμα 6]. Στο κείμενο αυτή η λέξη με αυτή την έννοια απαντά ως სატრაპეზო (satrapezo) [σ. 71, 74], ტრაპეზი (trapezi) [3, σ. 71, 74, 75]. Με το ίδιο θέμα έχουμε και მეტრაპეზე (metrapeze) που σημαίνει τραπεζάρης.

Η λέξη სოხასტერი (sokhasteri) αν και αναφέρεται μόνο μια φορά, αξίζει να σταθούμε σε αυτήν: „ხოლო უკუეთუ კრებულსა შინა არა ენების ყოფად, სადაცა სოხასტერთა მონასტრისათა ენების დაჯდის“ («αν κάποιος δεν ήθελα να διαβιώσει μαζί με την αδελφότητα, μπορούσε να εγκατασταθεί σε κάποιο ησυχαστήριο της Μονής» [3, σ. 95]. Το ησυχαστήριο, το συνώνυμο του ερημητηρίου- ασκητηρίου, είναι το μέρος όπου απομονώνεται ο μοναχός/ασκητής [8, σ. 736]. Αυτή η λέξη αν και αφομοιώθηκε από τα γεωργιανά με αλλοιωμένη μορφή (ησυχαστήριο- συχαστήρι= το γεωργιανό sokhasteri), χρησίμευσε όμως ως μέσο διεθνοποίησης της συγκεκριμένης έννοιας.

Η λέξη კელარი (= κελλάρι) χρησιμοποιείται επανειλημμένως στο κείμενο. Στα ελληνικά σημαίνει «μικρός συνήθως δροσερός και σκοτεινός χώρος στον οποίο φυλάσσονται τρόφιμα και κρασί» [8, σ. 879]. Στον υπό εξέταση Βίο απαντά ως χώρος για φύλαξη του κρασιού [3, σ. 74], το άτομο που έχει τα κλειδιά/πρόσβαση στο κελλάρι [3, σ. 83, 84 και 85], ως χώρος για φύλαξη τροφίμων γενικότερα [3, σ. 83 και σ. 84]. Αυτή η λέξη έχει χρησιμεύσει και ως θέμα για την παραγωγή άλλης „და რააც დაუშთის, საკელროსავე წარსვის“ («οτιδήποτε περίσσευε προοριζόταν για κελλάρι») [3, σ. 85]. Η λέξη საკელრო (sakelro) είναι ουσιαστικό και σημαίνει περίπου αυτό που προορίζεται για να φυλαχθεί στο κελλάρι.

Στα γεωργιανά κείμενα που συγγράφηκαν στην Ιβήρων χρησιμοποιείται η λέξη ავლინი (avlini), η οποία κατά πάσα πιθανότητα, προέρχεται από το ελληνικό «αυλή» (χρησιμοποιείται με την έννοια αυτή). Στο υπό εξέταση κείμενο αναφέρεται σχετικά με τον εσωτερικό κανονισμό της Μονής: „ოდეს კულა ზეთი იყიდის ვინმე ანუ ღვინო თვნიერ მამისა სიტყვისა, დაუთბიონდ ავლინსა შინა («όταν κάποιος μοναχός αγόραζε λάδι ή κρασί χωρίς την άδεια του πατέρα [= ηγούμενου], εκείνος τα έχυne στην αυλή) [3, σ. 79]. Η λέξη ავლინი απαντά, επίσης, σε μια γεωργιανή μετάφραση των Πατερικών Κειμένων [1, σ. 3] και στον «Βίο του Ιλαρίωνος του Γεωργιανού [11, σ. 140].

Κλείνοντας, θεωρούμε σκόπιμο να αναφερ ΕΛΕΤΟ – 8ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
Αθήνα, 10-12 Νοεμβρίου 2011

θούμε στη χρήση της λέξης «εξορία». Είναι η μοναδική περίπτωση όταν χρησιμοποιείται μια ελληνική λέξη για μία έννοια, για την οποία υπάρχει αντίστοιχη στη γεωργιανή γλώσσα. Η λέξη

απαντά δύο φορές και στις δύο περιπτώσεις στο 3ο μέρος του κειμένου που δεν προέρχεται από τον συγγραφέα Γεώργιο: 1. „ამის მიზეზისათვის ექსტრია-იქმნა გიორგი მონღვატს“ («για αυτό τον λόγο εξορίστηκε ο Γεώργιος³ στο νησί των Μονοβατών») [3, 93]. 2. მამა გიორგი ექსტრიობასა შინა მიივალა («ο πατέρας Γεώργιος πέθανε στην εξορία») [3, σ. 95]. Όπως βλέπουμε, στην πρώτη περίπτωση η λέξη χρησιμοποιείται ως ρήμα και στη δεύτερη ως ουσιαστικό. Θα μπορούσε να αποδοθεί στα γεωργιανά ποικιλοτρόπως: გაძევება (განძევება), გასახლება (განსახლება). Το ότι ο συγγραφέας αυτού του τμήματος προτιμάει τη χρήση της συγκεκριμένης ελληνικής λέξης έχει μια λογική εξήγηση: φαίνεται ότι μετά το σκάνδαλο σχετικά με τη σύλληψη του ηγούμενου της Ιβήρων η γεωργιανή αδελφότητα άκουγε συνεχώς από τους Έλληνες τη λέξη: «εξορία». Για αυτό στη συγκεκριμένη περίπτωση προτιμήθηκε η ελληνική λέξη, η οποία ίσως να ήταν πιο οικεία στην τότε γεωργιανή αδελφότητα της Ιβήρων.

Είναι εμφανές ότι όλες αυτές οι ελληνικές λέξεις ήταν πλατιά διαδεδομένες ανάμεσα στους μοναχούς της Μονής Ιβήρων. Μερικές από αυτές χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά στον εξεταζόμενο Βίο (κανονάρχης, τραπεζάρης). Η διάδοσή τους στη συνέχεια γίνονται και σε άλλα γεωργιανά μοναστήρια εκτός και εντός Γεωργίας· κάτι που συνέβαλε τελικά στη διεθνοποίηση των συγκεκριμένων εννοιών μέσω αυτών των λέξεων.

5 Βιβλιογραφία

- [1] ი. აბულაძე, ძველი ქართველი ენის ლექსიკონი, 1973, 577- I. Abuladze, Λεξικό αρχαίας γεωργιανής γλώσσας, Τιφλίδα 1973, 577.
- [2] *Actes d'Iviron*, έκδ. J. Lefort, N. Oikonomides, D. Papachryssanthou, V. Kravari, H. Metreveli, I, Paris 1987, 318.
- [3] *ძველი ქართველი ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები (Μνημεία της αρχαίας γεωργιανής αγιολογικής λογοτεχνίας)*, 2 (11ος-15ος αι.), επιμέλεια του I. Abuladze, 1967, 263.
- [4] Δ. Δημητράκου, Μέγα λεξικό της Ελληνικής γλώσσας, τόμοι 1-9 (1954-1958).
- [5] F. Edler, "The monastic Scriptorium", *Thought* vol. VI (Sept 1931, N 2), p. 182-191.
- [6] *Georgian Monks on Mount Athos (Two Eleventh-Century Lives of the Hegoumenoi of Iviron)*, translation-notes-introduction by T. Grdzeldze, London 2009, 235.
- [7] Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, 12τομη έκδοση, Αθήνα 1962-1968.

³ Πρόκειται για τον τρίτο ηγούμενο της Μονής Ιβήρων στα χρόνια 1019-1029. Κατηγορήθηκε για συμμετοχή στη συνωμοσία εναντίον του αυτοκράτορα Ρωμανού Γ' Αργυρού (1028-1034) και εξορίστηκε στο ανωτέρω νησί.

- [8] Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό νέας ελληνικής γλώσσας, Γ΄ Έκδοση Αθήνα 2008, 2032.
- [9] А. Натроев, Ивирский монастырь на Афоне, Тифлис 1909, 540.
- [10] K. Smyrlis, «The Management of Monastic Estates: The Evidence of the Typika», *Dumbarton Oaks Papers* 56 (2002), 245-261.
- [11] Ε. Tchkoïdze, Ένας Γεωργιανός προσκυνητής στον βυζαντινό κόσμο του 9ου αιώνα: ο «Άγιος Ιλαρίων ο Γεωργιανός», Αθήνα 2011, 273.

Eka Tchkoïdze

Διδάκτωρ, Επίκουρος καθηγήτρια Ιστορίας, Iliia State University
B. Khmel'nitsky Street, Korpus 4A, Flat 3
0136 Tbilisi, Georgia
Ηλ.ταχ.: ekats21@hotmail.com